

Kritik mot Medborgarnämnden i Värnamo kommun för brister i utredningsförfarandet i ärenden om ekonomiskt bistånd

---

Beslutet i korthet: I beslutet uttalar sig JO om utredningsförfarandet i ärenden om ekonomiskt bistånd. Medborgarnämnden i Värnamo kommun får kritik för utformningen av vissa frågeformulär och blanketter i sådana ärenden.

Anmälan

AA framförde i en anmälan till JO klagomål mot socialtjänsten i Värnamo kommun om handläggningen av ett ärende om försörjningsstöd. Han uppgav i huvudsak följande: När han tog kontakt med socialtjänsten för att ansöka om försörjningsstöd blev han uppmanad att fylla i ett standardiserat formulär. I formuläret fanns det t.ex. frågor om sökanden hade varit utsatt för psykisk misshandel eller sexuella övergrepp och om hans eller hennes husdjur hade blivit misshandlat. Dessa frågor hade inget att göra med hans ansökan om ekonomisk hjälp. Socialtjänsten ville också ha hans tillåtelse att begära handlingar från bl.a. psykolog och läkare. Han ifrågasätter att socialtjänsten behövde ha tillgång till dessa uppgifter.

Utredning

JO begärde in ansökningsformulär och samtyckesblanketter från medborgarförvaltningen i Värnamo kommun. Därefter begärde JO att Medborgarnämnden i Värnamo kommun skulle yttra sig över anmälan. Nämnden, sociala utskottet, anförde i huvudsak följande:

Vid den tid då AA ansökte om försörjningsstöd var den rutin gällande att den sökande ombads att fylla i relativt omfattande material, som skulle ligga till grund för bedömning om personens rätt till ekonomiskt bistånd. Syftet med detta dokument var att alla sökande skulle få en likvärdig utredning. En annan anledning är att personen, innan den kommer på besök till medborgarförvaltningen, ska vara förberedd på vilka frågor som kan komma.

Utredning

Medborgarförvaltningens ekonomisektion har påbörjat arbetet med en översyn av ansökningsförfarandet. Vissa frågor har visat sig vara alltför ingående och personliga före det att en kontakt etablerats mellan klient och handläggare. Det har

ej heller framgått av materialet att ifyllande av svar på frågorna är frivilligt. Det ska även göras en översyn rörande vilka bilagor som ska medfölja ansökan.

AA har nu kontakt med handläggare på ekonomisektionen och inget har framkommit som tyder på att denna kontakt är negativ för AA.

AA fick möjlighet att yttra sig över remissvaret.

Bedömning

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på ett annat sätt har enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Vid prövningen av en ansökan om försörjningsstöd ska socialnämnden i första hand ta ställning till om den enskilde är i behov av stöd och hjälp och om behovet kan tillgodoses på något annat sätt än genom bistånd. För att kunna göra en sådan prövning måste socialnämnden i sin utredning skaffa sig en helhetsbild över den enskildes ekonomiska situation. Vilka utredningsåtgärder som behöver vidtas och hur uppgifterna ska tas in bör bestämmas i samråd mellan handläggaren och den sökande. Uppgifter ska i första hand komma från den enskilde själv. Det är givetvis endast uppgifter som är relevanta för biståndsbedömningen i det enskilda ärendet som ska begäras in.

För att handläggningen ska bli effektiv kan det vara lämpligt att förvaltningen informerar den enskilde om vilka handlingar och uppgifter som han eller hon bör ha med sig eller eventuellt lämna in till förvaltningen i förväg. De uppgifter och handlingar som förvaltningen begär in måste givetvis vara förenliga med de principer som gäller för socialtjänstens verksamhet. I den delen kan jag hänvisa till bestämmelsen i 1 kap. 1 § SoL om att socialtjänsten ska visa respekt för den enskildes integritet. Det är också viktigt att lyfta fram att nämndens utredning inte får bli mer omfattande än vad som är nödvändigt för prövningen i det enskilda fallet. Jag vill i sammanhanget poängtera att om den biståndssökande inte vill att socialtjänsten ska kontrollera vissa uppgifter eller om den enskilde inte vill lämna vissa uppgifter till förvaltningen, kan han eller hon välja att inte fullfölja sin ansökan eller att få den avgjord på de uppgifter som finns.

Jag har tagit del av det utredningsformulär som förvaltningen lämnade till AA. Formuläret innehöll tolv olika avsnitt där varje avsnitt behandlade ett ämne, t.ex. personuppgifter, aktuell situation, ekonomi, arbetslivserfarenhet och hälsa. Inom varje avsnitt fanns flera frågor som den sökande skulle besvara. I avsnittet som behandlade hälsa uppmanades den sökande att bl.a. besvara frågor som ”Har ni de kontakter ni önskar gällande er psykiska hälsa?”, ”Har du någonsin blivit utsatt för sexuella övergrepp?” och ”Har ditt husdjur någonsin blivit fysiskt misshandlat?”.

Om det inte finns någon indikation för t.ex. psykisk ohälsa är det olämpligt att i ett inledande skede av handläggningen ställa ingående frågor till den sökande om detta. Under socialtjänstens handläggning av ärendet kan det naturligtvis komma fram uppgifter om den enskilde som gör det motiverat att fördjupa utredningen i

vissa avseenden. Vilken utredning som i så fall kan behövas bör bestämmas i samråd med den enskilde.

Det är enligt min mening anmärkningsvärt att det utredningsformulär som förvaltningen använde vid den sökandes inledande kontakt med förvaltningen innehöll frågor av mycket känslig natur och flera frågor som framstår som irrelevanta för biståndsbedömningen. Formuläret lämnades till den enskilde utan att någon bedömning gjordes av om det var motiverat att ställa samtliga frågor till den sökande. Vidare framgick det inte att det var frivilligt för den sökande att svara på frågorna.

Formuläret innehöll också ett generellt formulerat medgivande för handläggaren att ta "nödvändiga kontakter med andra parter/myndigheter angående mitt ärende för att utredning ska kunna genomföras". Ett sådant medgivande innebär att den enskilde, genom sin underskrift, ger förvaltningen möjlighet att utan begränsning ta ett antal utredningskontakter. Socialnämnden ska som regel begära den enskildes medgivande innan nämnden kontaktar någon utomstående för att utreda rätten till bistånd. Om nämnden anser att det är nödvändigt att begära in uppgifter från annat håll än från den enskilde eller kontrollera vissa uppgifter som den enskilde har lämnat bör den enskilde informeras om vad nämnden vill göra. Det är inte lämpligt att låta den enskilde underteckna en handling som ger handläggaren rätt att efter egen bedömning fritt begära in uppgifter. Jag har i flera tidigare beslut behandlat denna fråga. (Se t.ex. mitt beslut den 2 maj 2013, dnr 4815-2012, som finns tillgängligt på JO:s webbplats www.jo.se.)

Jag har även tagit del av en separat samtyckesblankett och en blankett för återkallande av samtycke som förvaltningen använde. Jag vill framhålla att det är viktigt att de förtryckta medgivanden som den enskilde förväntas skriva under inte är för generellt utformade. Ett lämpligt arbetssätt är att den enskilde efter samråd med handläggaren lämnar sitt samtycke till varje specifik utredningskontakt som bedöms vara nödvändig för utredningen i det enskilda fallet.

Sammanfattningsvis är jag kritisk till förvaltningens utredningsförfarande och till utformningen av de blanketter som användes under utredningen.

Nämnden har i remissvaret medgett att det funnits brister i ansökningsförfarandet och förklarat att en översyn av detta påbörjades under 2014. Jag utgår från att nämnden beaktar mina uttalanden och säkerställer att förvaltningen numera arbetar efter rutiner som är förenliga med bestämmelserna i SoL.

Mina synpunkter på utredningsförfarandet i biståndsärenden är generella. Jag skickar därför en kopia av detta beslut för kännedom till Inspektionen för vård och omsorg, som är ordinarie tillsynsmyndighet för socialtjänsten, och till

Socialstyrelsen, som bl.a. ansvarar för att ta fram föreskrifter och allmänna råd på det området.

Ärendet avslutas.